

Bilkura Irekia

Euskaltzaindia Haltsun eta Larresoron

Larresoro, 2004-VI-24

Euskaltzaindiak, Maurice Harrieten heriotzaren lehen mendeurrena dela eta, ageriko bilkura egin du Larresoron. Hala ere, ageriko bilkura hasi aurretik, zenbait ekitaldi burutu zuen Akademiak, Haltsun, Harriet sortu zen herrian. Lehenik eta behin, Haltsuko karrikan «Maurice Harriet eskola»-ri agurra egin zioten euskaltzainek, izan ere ekainaren 24an bertan jarri baitzioten arduradunek Haltsuko eskolari Maurice Harriet izena. Joseph Maia eskolako zuzendariak gain, Piarres Charritton euskaltzaina eta Maitte Iratzoki eskola pribatu elebidunen zuzendaria mintzatu ziren, eskolako gorabeherak eta Harriet beraren historiaz mintzatuz.

Ondoren, Haltsun, Maurice Harrieten «Etxeberria» sortetxean Euskaltzaindiaren oroitarria inaguratu zuen Jean Haritschelhar euskaltzainburuak. Honela dio oroitarriak:

Etxe honetan sortu, bizi eta hil izan den Maurice Harriet (1814–1904) euskaltzale handiari. Euskaltzaindiak, 2004-06-24.

Euskaltzainburuak hitz hauek esan zituen:

«Euskaltzaindiak nahi ditu ohoratu gure aitzinean izan direnak. Horiatarik bat da Maurice Harriet eta nik uste dut gure oroitzapenerako holako gauzak behar ditugula egin. Duela bizpahiru urte egin genuen Luhuson, Aita Lafitterentzat. Egun, egiten dugu, hemen, Maurice Harrietentzat. Eta hori da guk egin nahi duguna, guk ere gure historia baitugu eta historia hori behar dugu osatu, gure haurrek behar dute jakin zer izan diren beraien arbasoak eta nik uste dut horretan, bai euskaraz eta bai beste hizkuntzetan ere, behar ditugula horiek zabaldu».

Ekitaldi xume hau amaitu zenean, euskaltzainak Haltsuko eliza-atera joan ziren, Maurice Harriet zenaren hilobiari agurra egiteko.

Ondoren, 17:30etan, Larresoroko Pelere ne liburutegian ageriko bilkura egin zen, hizlariak hauek izan zirelarik: Henrike Knörr, Arantxa Hirigoyen, Pierre Andiazabal, Iranzu Epelde, Piarres Charritton eta Jean-Louis Davant.

Bilduak: Jean Haritschelhar, euskaltzainburua; Henrike Knörr, buruordea; Xabier Kintana, idazkaria; Jose Luis Lizundia, diruzaina; Beñat Oihartzabal, *Iker* sailburua; Andres Urrutia, *Jagon* sailburua; Andres Iñigo, Emile Larre, Txomin Peillen, Jean-Louis Davant eta Pierre Xarritton euskaltzain osoak. Pierre Andiazabal, ohorezko euskaltzaina. Euskaltzain urgazle hauek: Gexan Alfaro, Xipri Arbelbide, Aurelia Arko-txa, Erramun Bachoc, Xarles Bidegain, Joseph Camino, J.B. Dirassar, Luzien Etxeza-

harreta, Mixel Itzaina, Daniel Landart, Pello Telleria eta Juan Jose Zearreta. Amaia Okariz, Euskaltzaindiko prentsa arduraduna, eta Annie Etxeberry, Euskaltzaindiaren Baionako ordezkaitzako bulegaria eta Maite Irazoki, Baionako diozesiko ikastegien zuzendaria, eta azkenik, Haltsuko auzapeza Haltsun eta Larresorokoa Larresoron.

Henrike Knörr: Maurice Harriet, euskaltzale eta euskalari

Maurice Harriet apaiza Haltsun sortu zen 1814an eta han hil zen 1904an, laurogeita hamar urte betetzear. Henrike Knörrek esan zuen bezala, «bi alderdi ikusten dira haren bizitza luzean. Alde batetik, euskaltzale porrokatua izan zen. Gogoratu behar da, batez ere, D'Abbadieren laguntzaile handiena izan zela, 1853an, lehenbiziko Lore Jokoetan; batere gehiegikeriarik gabe erran daiteke Maurice Harriet zela antolatzaileen talde-burua». Bestalde –azpimarratu zuen Knörrek– aitona Martin Harriet gramatikariaren bideari jarraiki, euskalaria izan zen Maurice: «Hiztegi handi bat, zazpi probintzietako euskararen hartzailea, eta garai bateko eta besteko autoreen adibideekin idazten aritu zen, baita bukatu ere. Zergatik ez zuen argitara eman? Bere osasun makalagatik? Azkue bere hiztegia prestatzen ari zela jakin zuelakoz? Ez dakigu».

Arantxa Hirigoyen: Harrieten hiztegiaren berezitasunak

Arantxa Hirigoyenen aburuz, lehenik eta behin azpimarratzekoa da M. Harrieten hiztegia (3.536 orri) eskuizkribua dela, hau da, sekulan argitaratua izan ez den obra bat. Hiztegi elebiduna da, euskara-frantsesa; hots, frantsesez azaltzen ditu euskal hitzak. «Egiturari begira –azaldu zuen Hirigoyenek– beti hurrenkera berean aurkeztuak dira hiztegi-artikuluak: sarrera-hitza, aldakia, mugabidea, adibidea edo aipua, sinonimoa, etimologia eta oharrak». Edukiari begira, aldiz, hiztegi honek dituen bi aberastasun aipatu zituen Arantxa Hirigoyenek: «Lehenbizikoa, Maurice Harriet hiztegiak euskalki guztiak konduan hartu ditu. Harrieten hiztegian ez dira bakarrik lapurtera, behe-nafarrera edo zubererazko hitzak agertzen, baizik eta euskalki guzietakoak. Gisa horretan euskal lexikoaren erakusgai zabalak eskaintzen digu. Horrek frogatzen digu ere, Harrietek bere ezagutza eta jakitateaz aparte iturri anitz eta desberdinak erabili zituela bere hiztegiaren osatzeko».

Pierre Andiazabal: Maurice Harrieten liburutegia

Pierre Andiazabal kalonjeak azaldu zuenez, Harrieten liburutegiaz, Arantxa Hirigoyenek berak lan bikaina badu agertua Euskaltzaindiko Iker – 14 liburuan. Beraz, Andiazabalek esan zuenez, Harrietek euskarazko bere liburuak Larresoroko Seminarioari utzi zizkion, «baina ez da ahantzi behar 1906an gobernamendua Larresoroko seminarioaz jabetu zela, eta nik beti entzun dudanaren arabera, hango liburutegia ere Pauerat eramana izan zela. Nere us-tez ez zitazken oraindik Harrieten liburuak Seminarioat eremanak». Seminario ttipiak

Uztaritzerako bidea hartu ondoren, 1928an, Mathieu jaun apeza sartzen da Uztaritze-ko seminarioan nagusi bezala, «eta hark Piarres Lafitteren eskuetan ezartzen ditu Harrieten liburu guziak, eta gainera bere sakelatik ematen dio diruketa bat, liburutegi horren emendatzeko». Andiazabalen aburuz, «ez da dudarik altxor hori ederki baliatu zuela Lafittek».

Hori horrela izanda, galdera egin zuen Andiazabalek: «Non dira liburu horiek orain?». Arantxa Hirigoyenek, gaineratu zuen, «bere artikuluan eman dauku liburu horien guzien zerrenda. Egia erran, bi zerrenda». Lehena, Lauren Hirigoyen apezak egin da, «Harrieten jatorrizko zerrenda galdua baita». Bigarren zerrenda aldiz, Hirigoyenek berak ezarria, bestea baino luzeagoa, askoz liburu gehiago daukana. «Nago –erran zuen– ez ote den hori Hirigoyenek egin duen zerrenda, Harrieten liburutegia Beloke-rat, Seminario tipirat ekarri zutenean».

Iranzu Epelde: Larresoroko eskuara

Iranzu Epelde Unibertsitateko irakasleari egokitu zitzaion Larresoroko euskaraz aritzea. Larresoroko gaur eguneko euskararen ezaugarri nagusiak azaltzeko saioa egin zuen, aldameneko herrietako hizkerekin alderatuz eta ikuspegi kontrastiboari lehen-tasuna emanez. Haren esanetan, Lapurdiko hizkeren gaineko azterketa zehatzek leku urria dute Euskal Dialektologiaren historian. Larresoroko hizkerari dagokionez ere, ez dela oso bestelakoa orain arteko egoera ere azpimarratu zuen Epeldek, eta ondoren hau ekarri zuen gogora: lehen dialektologia interpretazioa Bonaparte printzearena izan zen, hemeretzigarren mendearen bigarren partekoa. Geroztik, inkesta batzuk egin dira alde honetako hizkera biltzeko, «baina sailkapenaren inguruko interpreta-zio berririk ez da izan hogeigarren mendearen bigarren erdira arte». Iranzu Epelde-ren iritzi, «edozein hizkera aztertzeko, eta geolinguistikoki kokatzeko, nahitaezkoa da zein hizkuntza ezaugarri hautatu behar den eta zein baztertu behar den erabaki-tzea, eta hori lan nekeza izaten da, are gehiago hau bezalako erdiguneko hizkera batean».

Jean-Louis Davant: Manex Goyhenetche (1942-2004)

Azkenik, Maurice Harrieten omenezko bilkuraz gain, zendu berri den Manex Goyhenetxe historialari eta euskaltzain urgazlea ere gogoan izan zuen Euskaltzain-diak, eta Jean-Louis Davant euskaltzainak irakurri zuen haren omenezko hilberri-txos-tena.

Jean-Louis Davantek gogora ekarri zuenez, Manex Goyhenetche historialari eta euskaltzain urgazlea Garaziko Ezterenzubi herrian sortu zen 1942ko irailaren 22an, la-borari familia batean. Historiako lizentziarekin, bigarren mailako irakasle izan zen, le-henik eskola katolikoetan (1966-1972), gero Seaskako ikastoletan (1981-2003). Histo-riako doktoregoa lorturik 1984an, Baionako Fakultatean ere irakatsi zuen orduz geroztik.

Bitartean, Ikas-eko idazkaria izan zen (1971-1983), baita Seaskako lehen langile «permanentea» ere. Horretaz gain, Euskal Herriaren historiaz hogeit hamar liburu idatzi zituen, gehien bat frantsesez. Gure historia orokorraz, lau liburu daude hor; azkena laster aterako da, bosgarrena.

Euskal historia osatzeko, Goyhenetxek egin duen ekarpena goraiatu zuen Davantek, «... berak nazionalismotik askatu duelako euskal historia, neurri handi baten. Historiak ez du nazionalista izan behar, baina nazionala izan daiteke. Eta hori da Manex Goyhenetxeren xede nagusia: Euskal Herriaren historia nazionala utzi digula».

Jean Haritschelhar,
euskaltzainburua

Xabier Kintana,
idazkaria